

กลวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์ในทีฆนิกาย
The Buddha's Teaching Strategies on Figurative Languages
in DiGHA NIKĀYA

พระมหากิตติธัช สิริปัญโญ (นาชัย)
(Phramaha Kittithat Siripunño Nachai)^๑

Received: August 26, 2019

Revised: April 28, 2020

Accepted: April 30, 2020

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีพันธ์เรื่อง กลวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์ในทีฆนิกาย มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ (๑) เพื่อศึกษาวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า (๒) เพื่อศึกษาวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์ (๓) เพื่อศึกษาคุณค่าคำสอนของพระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬา เล่มที่ ๙ – ๑๑ ผลการวิจัยพบว่า วิธีการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธเจ้า ในครั้งพุทธกาล ทรงใช้วิธีการสอนแบบประยุกต์เข้ากับสภาพแวดล้อม ที่แตกต่างกัน โดยมีพระประสงค์เพื่อความสุขแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าในทีฆนิกาย พบ ๓ ประการ ได้แก่ (๑) พุทธวิธีในการสอนแบบตอบปัญหา (๒) พุทธวิธีในการสอนแบบบรรยายธรรม (๓) พุทธวิธีในการสอนแบบสนทนา พบพุทธวิธีในการสอนเชิงภาษาภาพพจน์ ๒ ลำดับแรกได้แก่ (๑) อุปมา, สมพจน์ นอกจากนี้ยังพบคุณค่าที่ได้รับในคำสอนของพระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (๑) ด้านศิลปะการใช้ภาษา (๒) ด้านบุคคล, (๓) ด้านสังคม, (๔) ด้านการศึกษา, (๕) ด้านการสอน, (๖) ด้านระบบจักรวาล (๗) ด้านประวัติพุทธศาสนา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันอีกด้วย

คำสำคัญ : วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า, ภาษาภาพพจน์

^๑ สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
Department of Linguistics, Faculty of humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya
University, Thailand. Email : pm.kittidhat@gmail.

Abstract

This is article is a part of dissertation entitled the Buddha's Teaching Strategies on Figurative Languages in *Dīgha Nikāya*. The objectives of this research were (1) to study the Buddha's teaching methods, (2) to study the teaching methods of the Buddha on figurative languages and (3) to study values of the Buddha's teaching on figurative languages. This study is a documentary research, which Tipitakas in Thai version published by Mahachulalongkornrajavidyalaya University, volume 9 to 11 (*Dīgha Nikāya*) are used to collect the data. The results of the study were shown below. In the Buddha period, the Buddha used the teaching technique to teach people in different ways depending on social surrounding at that time. The purpose of his teaching speech was for happiness and benefit of all beings. In *Dīgha Nikāya*, there are 3 Buddha's teaching methods found: (1) answering the questions, (2) giving a sermon, and (3) talking and discussing. The study revealed that the first 2 Buddha's teaching techniques on figurative languages which the Buddha mostly used in *Dīgha Nikāya* mostly are as follows: Simile, Synecdoche. Moreover, gaining of the values of the Buddha's teaching methods on figurative languages from *Dīgha Nikāya* were found as 6 parts: (1) the arts of language usage (2) personal appearances (3) knowing of sociocultural factor (4) learning skill (5) teaching skill (6) understanding of Cosmology, and (7) telling about the history of Buddhism. These values would be able applied to use in our daily life as well.

Keywords: The Buddha's teaching methods, figures of speech

๑. บทนำ

ภาษาจัดเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสื่อสาร เพราะมนุษย์อยู่ด้วยกันในสังคมในลักษณะเป็น “สัตว์สังคม” (Social Animals) จึงจำเป็นต้องมีการสื่อสารระหว่างกันเพื่อให้เกิดความรู้ถึงความต้องการในการที่จะสื่อสารความรู้สึกนึกคิดระหว่างกันและกัน อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดประกาศคำสอนทางศาสนา ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดคำถามที่นำไปสู่การแสวงหาคำตอบที่สำคัญว่า พระพุทธเจ้ามีกลวิธีการสอนในลักษณะหรือรูปแบบใด ภาษาที่พระองค์ใช้ในการสื่อสารมีแง่มุมในการตีความเป็นไปในลักษณะใด จึงทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางด้านการอบรมสั่งสอนหรือแสดงธรรมให้กับเหล่าสาวก อีกทั้งในแง่ของพุทธวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงนำมาสอนหรือแสดงธรรม นับได้ว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับคนรุ่นหลังที่ทำหน้าที่ในการประกาศพระศาสนา โดยจะต้องถอดบทเรียนหรือแสวงหาคำตอบต่อกลยุทธ์การสอนที่ได้ผลสำเร็จสูงสุดที่พระองค์ทรงพระปรีชาสามารถทำให้ผู้ฟังธรรมเกิดความสนใจและเข้าใจในสิ่งที่ยากและลึกซึ้งได้

ประเด็นที่น่าสนใจในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ก็คือ นักเผยแผ่หรือสาวกไม่สามารถทำหน้าที่ในการสอนธรรมหรือเผยแผ่ธรรมให้ประชาชนเข้าใจได้เท่าที่ควร ทั้งนี้ตัวแปรที่สำคัญที่ทำให้เกิดความล้มเหลว เนื่องมาจากความบกพร่องของผู้ส่งสารที่ขาดเครื่องมือการสื่อสารที่น่าสนใจ เช่น การใช้สื่อที่ไม่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย การเลือกสารที่ไม่สอดคล้องกับยุคสมัยในปัจจุบัน การใช้ภาษาธรรมที่ยากต่อการเข้าใจความหมาย ภาษาภาพพจน์เป็น

ศิลปะในการใช้ภาษาอย่างหนึ่ง มีวิธีการพูดอย่างหนึ่ง แต่มีความหมายเป็นอย่างอื่น^๒ เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกความคิดช่วยให้เกิดจินตภาพได้ชัดเจนกว่าภาษาที่กล่าว เน้นหนักในด้านความหมาย^๓ ในคำสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์มีวิธีการสอนอย่างไร เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจได้โดยง่ายจึงทำให้ธรรมะของพระองค์แผ่ไปอย่างกว้างขวาง และในการสอนธรรมเชิงภาษาภาพพจน์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ทีฆนิกาย มีกัชนิต มีปรากฏการใช้ต่างกันอย่างไร และคุณค่าที่เราได้รับจากการศึกษาในคำสอนของพระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์นั้น มีในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้าง

คำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นคำสอนที่ตักม มุ่งแนะนำให้ประพฤติดี ประพฤติชอบ อีกทั้งการใช้ภาษา เป็นการใช้อย่างมีวาทศิลป์ เกิดความชัดเจนในการมองเห็นภาพพจน์ ลึกซึ้ง ก็นใจ มีคุณค่า และประโยชน์เป็นศิลปะของการถ่ายทอดความรู้สึก ช่วยขัดเกลาจิตใจ ยกระดับจิตใจของผู้อ่านให้สูงขึ้นเป็นประโยชน์ต่อตัวเองและสังคม

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของคหฐนิพนธ์เรื่อง “กลวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์ในทีฆนิกาย” สำหรับ

^๒ วิภา กงกะนันท์, **วรรณคดีศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๓๕.

^๓ ชุมสาย สุวรรณขมภู, **ภาษากับการสื่อสาร**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๐), หน้า ๔๔.

วัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี ๓ ข้อ คือ

๑. เพื่อศึกษาวิธีการสอนของ พระพุทธเจ้า

๒. เพื่อศึกษาวิธีการสอนของ พระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์

๓. เพื่อศึกษาคุณค่าคำสอนของ พระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิง เอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยมี ขั้นตอนดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมจาก เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และเอกสาร ข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

๒. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) นักคิด และนักวิชาการทาง พระพุทธศาสนา และนักวิชาการทาง ภาษาศาสตร์ ในรูปแบบวรรณกรรม หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความและงานเขียนที่เกี่ยวข้อง

๓. วิเคราะห์ ตีความจากเอกสารที่ได้ คัดเลือกนำมาศึกษาวิจัย โดยใช้ทฤษฎีที่ เกี่ยวข้องที่ได้คัดเลือกไว้ แล้วสรุปประเด็นจาก การศึกษา

๔. สรุปและนำเสนอผลการวิจัย

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบ วัตถุประสงค์ดังนี้

๔.๑ วิธีการสอนการสอนของพระ พุทธเจ้าในทิมณิกาย

ในพระไตรปิฎกมหาจุฬาฯ ทิมณิกาย สิลขันธวรรค พบวิธีการสอนของ พระพุทธเจ้า (๑) แบบตอบปัญหา (๒) พุทธ วิธีการสอนแบบสนทนา และ (๓) พุทธวิธีการ สอนแบบบรรยายธรรม

๑) ตัวอย่างวิธีการสอนแบบตอบ ปัญหา

ในสามัญญผลสูตร พระพุทธเจ้าตรัส ตอบข้อสงสัยเกี่ยวกับผลแห่งความเป็นสมณะ ที่เห็นประจักษ์ได้ในปัจจุบันแก่พระเจ้าอชาต ศัตร์เป็นข้อ ๆ ผลที่เกิดขึ้นพระเจ้าอชาตศัตร์ ทรงเลื่อมใส ปฏิญญาพระองค์เป็นอุบาสกถึง พระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต^๔

ในกฎทนต์สูตร พระพุทธเจ้าตรัส ตอบคำถามแก่กฎทนต์พราหมณ์ เกี่ยวกับข้อ สงสัย และวิธีปฏิบัติยัญสมบัติ ๓ ประการ และวิธีปฏิบัติยัญสมบัติที่มีผลมากกว่ายัญอัน แรก ผลที่เกิดขึ้นกฎทนต์พราหมณ์มีความ เลื่อมใสในพระธรรมเทศนา ประกาศตนเป็น อุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ปลอยสัตว์อย่างละ ๗๐๐ หลายชนิดให้เป็น อิสระ และเมื่อได้ฟังอนุบุพพกถาและอริยสัจ ๔ ก็ได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นพระโสดาบัน^๕

๒) ตัวอย่างวิธีการสอนแบบแบบ สากัจฉาหรือสนทนา

ในอัมพภักตสูตร พระพุทธเจ้าทรง สนทนาโต้ตอบกะอัมพภักตมาณพ ผู้แสดง

^๔ คุรยลละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/ ๑๕๐-๒๕๓/๔๘-๘๖.

^๕ คุรยลละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/ ๓๒๓-๓๕๘/๑๒๕-๑๕๐.

อาการอวดดีรุกรานพระองค์ ตรัสแสดงชี้ให้เห็นว่าความเป็นกษัตริย์ประเสริฐที่สุด ส่วนบุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรรยาจัดว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์ ผลที่เกิดขึ้น โปกขรสาติพราหมณ์ได้สดับพระธรรมเทศนาเรื่องอนุบุพพิกา และอริยสัจ ได้ดวงตาเห็นธรรม ท้ายสุดได้ประกาศตน พร้อมทั้งบุตร ภริยา บริษัทและอำมาตย์เป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต^๖

ในโสณทัณฑสูตร พระพุทธเจ้าทรงสนทนาตอบกับโสณทัณฑพราหมณ์ ถึงคุณลักษณะ ๕ อย่าง ของพราหมณ์ ผลที่เกิดขึ้นโสณทัณฑพราหมณ์กราบทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนา แสดงตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต^๗

ในมหาสิสุตร พระพุทธเจ้า ตรัสตอบแสดงเหตุผล แก่เจ้าโกฎฐัธลิจฉวี ให้หายสงสัยถึงหลักธรรม และตรัสแสดงธรรมและวิธีปฏิบัติธรรมที่สูงกว่านั้นที่ควรทำให้แจ้ง เมื่อจบพระเทศนา โกฎฐัธลิจฉวี ได้ชื่นชมภาษิต^๘

๓) ตัวอย่างวิธีการสอนแบบบรรยายธรรม

ในพรหมชาลสูตร พระพุทธเจ้า ทรงใช้วิธีแบบบรรยายธรรม ทรงสอนวิธีปฏิบัติ ตรัสเตือนมิให้โกรธเมื่อมีผู้ติเตียนพระรัตนตรัย

มิให้ยินดีหรือเลิกล้มเมื่อมีผู้สรรเสริญ แล้วตรัสถึงคนที่กล่าวชมจากกล่าวชมเชยพระองค์ด้วยศีล ๓ ชั้น คือ ศีลอย่างเล็กน้อย ศีลอย่างกลาง ศีลอย่างใหญ่ และบรรยายถึง ทิฐิ ๖๒ ประการ ผลที่เกิดขึ้น ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมภาษิตของพระองค์ และโลกธาตุที่ประกอบด้วย ๑๐,๐๐๐ จักรวาลได้หวั่นไหว

ในเกวัญสูตร พระพุทธเจ้าทรงบรรยายธรรม ตรัสชี้เหตุผลที่ไม่ให้ภิกษุแสดงปาฏิหาริย์ และพระองค์ได้แสดงธรรม เรื่องปาฏิหาริย์ ๓ อย่าง คือ อธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ ให้บุตรคบดีชื่อเกวัญะรับฟัง ผลที่เกิดขึ้น บุตรคบดีชื่อเกวัญะมีใจยินดีชื่นชมพระภาษิต^๙

**ในพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาฯ ทีม
นิคาย มหาวรรค** พบวิธีการสอนของ
พระพุทธเจ้า (๑) วิธีการสอนแบบสนทนา (๒)
วิธีการสอนแบบตอบปัญหา และ (๓) วิธีการ
สอนแบบบรรยายธรรม

๑) ตัวอย่างวิธีการสอนแบบสนทนา

ในมหานิทานสูตร พระพุทธเจ้าทรงตรัสแนะนำเรื่องปฏิจกสมุปาบาทว่าเป็นธรรมที่ลึกซึ้ง สุดจะคาดคะเนได้ ผลที่เกิดขึ้นทำให้ท่านพระอานนท์มีใจยินดีชื่นชมพระภาษิตของพระองค์

ในมหาปริณิพพานสูตร พระพุทธเจ้าตรัสถามพระอานนท์ถึงธรรมะ ๗ ประการที่ชาววัชชีประพฤติกกัน ทีละข้อ ซึ่งพระธรรมมีแต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม วัสสการพราหมณ์ อำมาตย์แห่งแคว้นมคธ ที่พระเจ้าอชาตศัตรูให้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พอได้รับฟัง

^๖ ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/
๓๒๓-๓๕๘/๑๒๕-๑๕๐.

^๗ ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/
๓๐๐-๓๒๒/๑๑๑-๑๒๔.

^๘ ดูรายละเอียดใน ที.สี. (ไทย) ๙/
๓๕๙-๓๗๗/๑๕๑-๑๕๘.

^๙ ดูรายละเอียดใน ที.สี.อ. (ไทย) ๙/
๔๘๕/๓๒๓.

มีใจยินดีชื่นชมพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว ลูกจากที่นั่นจากไป

ในมหาสุทตฺตสนสูตร พระพุทธเจ้าตรัสเล่าเรื่องความเป็นมาของกรุงกุสินารา แก่พระอานนทในเวลาที่ใกล้ปรินิพพาน ว่าเมืองนี้เคยเป็นเมืองชื่อว่า กุสวดี มีพระเจ้ามหาสุทตฺตสนจักรพรรดิทรงปกครอง มีความมั่งคั่งสมบูรณ์ ทรงตรัสถึงรัตนะ ๗ ประการ ที่เกิดขึ้นแก่พระราชานั้น ผลที่เกิดขึ้น พระอานนทได้ทราบพระประสงค์ของพระพุทธเจ้า ได้รู้ประวัติความเป็นมาของเมืองกุสินารา และได้เข้าใจธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัส เรื่อง สังขารทั้งปวงเหล่านั้น ล่วงไปแล้ว ดับแล้ว ปรวนแปรแล้ว สังขารไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ไม่น่าไว้วางใจอย่างนี้ จึงควรที่จะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง ควรเพื่อจะคลายกำหนด ควรเพื่อจะพ้นไปเสีย^{๑๑}

๒) ตัวอย่างวิธีการสอนแบบบรรยายธรรม

ในมหาสมยสูตร พระพุทธเจ้าทรงประกาศชื่อของเทวดา ให้ภิกษุทั้งหลายได้รับรู้ โดยละเอียด และตรัสบอกเหตุผลว่า ทำไมเทวดาจึงมาเฝ้าพระองค์และมาเยี่ยมภิกษุทั้งหลาย ผลที่เกิดขึ้น พวกภิกษุมีความตั้งใจทำความเพียรมากขึ้น เพราะได้รับฟังพระพุทธเจ้าตรัสบอกว่า เหล่าเทวดา ต่างยินดีมุ่งมายังป่าที่ประชุมของภิกษุทั้งหลาย ด้วยเหตุผลว่าพวกพระสงฆ์มีความปฏิบัติดี ปฏิบัติ

ชอบ ผู้ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะย่อมไม่ไปสู่อบาย^{๑๒}

ในมหาสติปัฏฐานสูตร พระพุทธเจ้าตรัสบรรยายธรรม เรื่องการปฏิบัติสติปัฏฐาน ๔ ประการ ว่าเป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุญาณธรรม เพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ประการ จะเป็นเหตุให้ได้บรรลุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ บรรลุอรหัตผลในปัจจุบัน ถ้ายังมีเชื้อเหลือ ก็จะได้บรรลุความเป็นพระอนาคามี ผู้ไม่กลับมาเกิดในโลกนี้อีก ภายใน ๗ ปี หรือลดลงมาโดยลำดับถึงภายใน ๗ วัน ตามลำดับ ผลที่เกิดขึ้น ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาชิต^{๑๓}

ในพระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาฯ ทีม
นิคาย ปาฎิกวรรค พบวิธีการสอนของ
พระพุทธเจ้า (๑) วิธีการสอนแบบบรรยาย
ธรรม (๒) วิธีการสอนแบบสนทนา และ (๓)
วิธีการสอนแบบตอบปัญหา

๑) ตัวอย่างวิธีการสอนแบบบรรยายธรรม

ในจกกวัดติสูตร พระพุทธเจ้า ทรงสอนวิธีปฏิบัติเจริญสติปัฏฐาน ๔ และบรรยายธรรมเรื่อง ความเสื่อม ความเจริญแห่งศีลธรรม ผลที่เกิดขึ้นพวกภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดีต่างชื่นชมพระภาชิต^{๑๓}

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/
๓๓๑-๓๔๓/๒๕๙-๒๗๒.

^{๑๒} ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/
๓๗๒-๔๐๕/๓๐๑-๓๔๐.

^{๑๓} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/
๘๐-๑๑๐/๕๙-๘๒.

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/
๒๔๑-๒๗๒/๑๘๑-๒๐๔.

ในอัครัญญสูตร พระพุทธเจ้า ตรัสแสดงถึง วรรณะ ๔ สามารถทำชั่ว ทำดีได้เหมือนกัน และทรงชี้ให้เห็นถึงวรรณะที่ประเสริฐสุด คือผู้ใดเป็นภิกษุ เป็นพระอรหันต์ ชีณาสพ หมดกัจ ปลงภาระ หลุดพ้น เพราะรู้โดยชอบประเสริฐสุดในหมู่ชนทั้งหลายในปัจจุบันและอนาคต ผลที่เกิดขึ้นวาเสฏฐสามเณรและการทวาชสามเณรมีเจียนดีต่างชื่นชมพระภาษิต^{๑๔}

๒) ตัวอย่างวิธีการสอนแบบสากัจฉา

ในปาฎิกสูตร พระพุทธเจ้าทรงสนทนากับภคควโคตรปริพาชก เรื่องบุตรลิจฉวีที่อสูรนักชัตตะ เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วสึกไป ผลที่เกิดขึ้น พระพุทธภคควโคตรปริพาชกมีเจียนดีชื่นชมพระภาษิต^{๑๕}

๓) ตัวอย่างวิธีการสอนแบบตอบปัญหา

ในอุทุมพริกสูตร พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีแบบตอบปัญหา ที่ปริพาชกชื่อนิโครธทูลถาม โดยให้ถามปัญหาในลัทธิอาจารย์ตนเองก่อน เพื่อเป็นการยกย่อง และอ้อมเข้ามาหาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา^{๑๖}

๔.๒ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์ในทนิทาย

แสดงสถิติการใช้ ภาษาภาพพจน์	เล่ม ๙	เล่ม ๑๐	เล่ม ๑๑
๑. อุปมา	๒๐	๑๒	๓๑
๒. คำถามเชิงวาทศิลป์	๙	๙	๙
๓. สมพจน์	๘	๙	๑๑
๔. อติพจน์	๘	๑๓	๗
๕. อุปลักษณ์	๗	๑๒	๒
๖. การกล่าวอ้างถึง	๓	๓	๔
๙. ปฏิทรรศน์		๓	๑
รวม	๕๕	๕๒	๖๕

ตารางที่ ๑ แสดงถึงสถิติการใช้วิธีการสอนเชิงภาษาภาพพจน์ของพระพุทธเจ้า ในทนิทาย ดังต่อไปนี้

ในทนิทาย สิลขันธวรรค พบ (๑)

อุปมา (Simile) มากที่สุดรองลงมา คือ (๒) คำถามเชิงวาทศิลป์ (Rhetorical Question), (๓) สมพจน์ (Synecdoche), อติพจน์ (Hyperbole), (๔) อุปลักษณ์ (Metaphor) (๕) การกล่าวอ้างถึง (Allusion) ตามลำดับ

ในทนิทาย มหาวรรค พบ (๑)

สมพจน์ (Synecdoche) มากที่สุด รองลงมา คือ (๒) อุปมา (Simile), อติพจน์ (Hyperbole), (๓) คำถามเชิงวาทศิลป์ (Rhetorical Question), (๔) ปฏิทรรศน์ (Paradox), (๕) และการกล่าวอ้างถึง (Allusion) ตามลำดับ

ในทนิทาย ปาฎิกวรรค พบ (๑)

อุปมา (Simile) มากที่สุดรองลงมา คือ (๒) สมพจน์ (Synecdoche), (๓) คำถามเชิงวาทศิลป์ (Rhetorical Question), (๔) อติพจน์ (Hyperbole), (๕) การกล่าวอ้างถึง

^{๑๔} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๓-๑๒๐/๑๑๑-๑๔๐.

^{๑๕} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๙๗-๑๙๗/๑๕๘-๑๕๘.

^{๑๖} ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๔๙-๗๙/๓๕-๕๘.

(Allusion), (๖) อุปลักษณ์ (Metaphor), (๗) ปฏิทรรศน์ (Paradox) ตามลำดับ

๔.๓ คุณค่าคำสอนของพระพุทธเจ้าในทฤษฎีนิยาย

คำสั่งสอนในพระไตรปิฎกมีคุณค่าสูงในการยกระดับความประพฤติทางกาย วาจา และยกระดับคุณธรรมทางจิตใจให้สูงขึ้นแก่ผู้นำไปปฏิบัติตาม เกิดประโยชน์แก่บุคคลทั่วไปในปัจจุบัน เช่น ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสังคม เกิดประโยชน์ในอนาคต มีความเจริญยั่งยืน จนถึงประโยชน์สูงสุด สามารถดับความทุกข์ ความเดือดร้อนทั้งปวงได้ โดยวิธีปฏิบัติตามทางสายกลาง หรือมรรคมรรค ๘ ตามคำสอนของพระพุทธองค์ที่ได้ทรงตรัสสอนไว้แก่สรรพสัตว์ทั้งปวง คุณค่าในคำสอนของพระองค์ มีคำสอนคุณค่าในทุกด้านมากมายเหลือคณานับ เกินจะนำมาพรรณนาให้จบได้ในทฤษฎีนิยาย ผู้วิจัยได้พบคุณค่าคำสอนของพระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์ ที่มีเนื้อหาสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้ (๑) ด้านศิลปะการใช้ภาษา (๒) ด้านบุคคล, (๓) ด้านสังคม, (๔) ด้านการศึกษา, (๕) ด้านการสอน, (๖) ด้านระบบจักรวาล (๗) ด้านประวัติพุทธศาสนา ด้านศิลปะการใช้ภาษา พระพุทธองค์มีวิธีการสอน ทำให้คนเข้าใจธรรมของพระองค์มีหลายหลายวิธีการ เช่น ภาษาเชิงภาพพจน์ ยกอุปมาเปรียบเทียบให้เห็นชัดเจน ทั้งนี้พระองค์ทรงดูภูมิรู้ของคนนั้นๆ ด้วยก่อนจะทรงสอนด้านการศึกษา เช่น การศึกษาของพวกเขา พราหมณ์ทั้งหลายที่มีปรากฏ ในสมัยพุทธกาล รวมถึงการศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา กลวิธีการสอน รูปแบบการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ ตลอดถึงการเลือกใช้อุปมาเปรียบเทียบทำให้ผู้ฟังเข้าใจข้อความที่เป็น

นามธรรมผ่านรูปธรรมที่ถูกนำมาเปรียบเป็นต้น ได้เรียนรู้หลักธรรมนำมาปรับประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การเปรียบเทียบกับบุคคลกับทิศทั้ง ๖ และวิธีปฏิบัติต่อกันของบุคคลเหล่านั้น และได้เรียนรู้การปฏิบัติตามมรรค ๘ เพื่อเป้าหมายแห่งพระนิพพานของเหล่าสาวกเป็นอาทิ

อย่างไรก็ตาม คุณค่าในคำสอนของพระพุทธเจ้ามีมากมาย ยากที่จะนำมาบรรยายให้เห็นได้หมด ทั้งในด้านความรู้ และในด้านวิธีปฏิบัติเพื่อให้ถึงเป้าหมายสูงสุด คือพระนิพพาน แต่บุคคลผู้เป็นพหูสูตในหลักธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หากแต่มีความรู้มากมายเท่านั้น แต่ไม่น้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติ ก็จะไม่เกิดผลอะไรเลย แม้บุคคลมีความรู้แน่น แต่ไม่น้อมนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติก็จะเกิดผลอย่างมากมายเหลือคณานับ

๕. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากข้อค้นพบผลการวิจัยครั้งนี้สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

๕.๑ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าในทฤษฎีนิยาย ผู้วิจัยได้นำเสนอกรณีศึกษาเกี่ยวกับพุทธวิธีการสอน โดยมีเป้าหมายเพื่อชี้ให้เห็นถึงสาระที่เกี่ยวข้องกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์ทฤษฎีนิยาย ตามที่ปรากฏในพระสูตรนี้ทำให้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประการ เพราะเนื้อหาในพระสูตรนี้ทำให้เราได้ทราบความจริงว่า รูปแบบการสอนของพระพุทธเจ้าไม่ได้ยึดโยงอยู่ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเป็นตัวแปรสำคัญ แต่พระองค์จะทรงกำหนดอุปนิสัยของผู้ฟังเป็นฐานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการสอนเป็นหลัก โดยมี

จุดมุ่งหมายสูงสุดของผู้ฟังก็คือเพื่อให้ดำเนินเข้าไปสู่เป้าหมายหลักที่สำคัญที่สุด ก็คือ พระนิพพาน นั่นเอง ซึ่งเราจะพบว่า พุทธวิธีการสอน ประกอบไปด้วย ๓ แบบ คือ

๑. แบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีการสอนแบบถาม-ตอบหรือสนทนาเป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เพื่อให้ผู้ฟังได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ทำให้การเรียนการสอนมีความสนุกสนาน ไม่รู้สึกว่าการนั่งเรียน หรือกำลังถูกสอนแต่กำลังรู้สึกว่าการสนทนาปราศรัยกับพระพุทธเจ้าอย่างสนุกสนาน ในการสนทนานั้นพระองค์ทรงทำหน้าที่นำสนทนา คือ ทำหน้าที่ในการโยนคำถามให้ขบคิดแล้วตอนเข้าเป็นประเด็นที่ต้องการ

จุดเด่นของวิธีการนี้ ก็คือ การที่พระพุทธเจ้าทรงคอยซักถามผู้ฟังให้ได้ข้อมูลเพียงพอต่อความใจหรือสาระเนื้อหาจนเกิดความเข้าใจในหลักธรรม อันนำไปสู่ความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด ถึงกระนั้น จุดด้อยของวิธีนี้ก็มิเช่นนั้น เพราะหลักการสนทนาเป็นวิธีการสอนให้กับบุคคลที่ค่อนข้างจำกัดที่เป็นไปในลักษณะตัวต่อตัว เกิดข้อจำกัดในการรับฟังหรือการเข้าใจ ทำให้ประสิทธิภาพของการสอนแบบนี้อยู่ในขอบเขตของผู้ได้รับการสนทนาเท่านั้น

๒. แบบบรรยาย วิธีการสอนแบบนี้พระพุทธเจ้าจะทรงใช้เสมอในที่ประชุม เป็นวิธีที่พระองค์ทรงใช้บ่อยมากที่สุดในการสอนธรรม โดยส่วนมากจะใช้วิธีนี้ก็ต่อเมื่อมีผู้ฟังจำนวนมาก ซึ่งมีลักษณะในการสอนธรรมที่มีใจความยาวและมีใจความสั้นตามแต่สถานการณ์ เวลา โอกาส สถานที่ที่เหมาะสมสำหรับจุดเด่นนี้ของวิธีการนี้ คือทำให้ผู้ฟังแต่ละคนรู้สึกว่าการสนทนาพูดกับตัวเอง

โดยเฉพาะจะทำให้เกิดประสิทธิผลภาพแก่ผู้ฟังเป็นจำนวนมากในขณะเดียวกันหรือในเวลาเดียวกันของการสอนธรรม แต่อย่างไรก็ดีประเด็นที่จะต้องตระหนักถึงและมีความสำคัญอย่างยิ่ง ก็คือ ผู้ฟังจะต้องมีระดับสติปัญญาและความรู้หรือภูมิธรรมที่ใกล้เคียงกันจึงจะสามารถใช้วิธีนี้ในการสอนธรรมได้ ทำให้เกิดจุดด้อยคือผู้ฟังที่มีพื้นฐานน้อยหรือปานกลางไม่สามารถเข้าใจในสิ่งที่สอนได้

๓. แบบตอบปัญหา วิธีการสอนแบบตอบปัญหาเป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พิจารณาลักษณะของ ปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะกับคำถาม อาจถามด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน และได้จำแนกวิธีตอบ ปัญหาไว้ ๔ ประเภท คือ (๑) เกร็งสพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ควรแยกแยะหรือจำแนกตอบ (๒) ปฏิจปจนาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ (๓) วิภังชพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ต้องแยกความตอบเป็นเรื่อง ๆ เป็นประเด็น (๔) ฐานนียปัญหา ปัญหาบางอย่างต้องตัดบทไปไม่ตอบหรือฟังยบยั้งเสีย เพราะถ้าตอบไปจะเป็นปัญหาที่เกิดความทะเลาะตอบไปแล้วไม่ทำให้เกิดประโยชน์

จุดเด่นของวิธีการนี้ ก็คือ การที่ได้รับ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและได้รับการไขข้อปัญหาที่สงสัยระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ถึงกระนั้นจุดด้อย ก็คือ หากคำถามที่ถามไปผู้เรียนหรือผู้ฟังไม่สามารถตอบปัญหาได้ ก็จะทำให้ได้รับความอับอายแก่ห่มุขได้

ฉะนั้นวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่พระพุทธเจ้านำไปเป็นพื้นฐานสำคัญในการนำเสนอหรือรูปแบบเผยแพร่ นั้น ประกอบด้วยชุดวิธี ๓ ประการ กล่าวคือ การสนทนา การบรรยาย และการถามตอบ ซึ่งวิธีการเหล่านี้

ขึ้นอยู่กับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลด้วยผลสำเร็จของการใช้รูปแบบของการสอนนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าวิธีการใดดีที่สุด หรือได้ผลมากที่สุด เพราะชุดวิธีนั้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและตัวแปรอื่น ๆ ในบริบทต่าง ๆ กัน

๕.๒ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์ในทฤษฎีนิยาย พบว่าพระพุทธเจ้าได้ใช้วิธีการสอนเพื่อนำเสนอแง่มุมเกี่ยวกับธรรมโดยเป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อให้ผู้ฟังสามารถวิเคราะห์ตีความได้ง่ายและชัดเจน ให้ผู้ฟังเกิดจินตภาพ ทำให้ผู้ฟังเกิดแรงจูงใจเข้ามาศึกษาผ่านกระบวนการสื่อสารในเชิงจินตภาพ เป็นผลให้เกิดประสิทธิภาพต่อความเข้าใจและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยผลจากการศึกษาทำให้พบว่า **ในทฤษฎีนิยาย สิลขันธวรรค** พระพุทธเจ้าสอนเชิงภาษาภาพพจน์ประเภทอุปมา มากที่สุด แสดงให้เห็นว่า พุทธวิธีในการสอนแบบเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมาเป็นวิธีที่ทำให้ผู้รับสารเข้าใจได้ง่ายมากที่สุด **ในทฤษฎีนิยาย มหาวรรค** ทรงใช้วิธีการสอนเชิงภาษาภาพพจน์ประเภทสมพจน์ัย (Synecdoche) มากที่สุด คือ กล่าวถึงส่วนย่อยที่มีลักษณะเด่นของสิ่ง นั้น ๆ มากกล่าวแทนสิ่งที่ต้องการกล่าวถึงทั้งหมดมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ทรงสอนโดยการเปรียบเทียบโดยนำเอาลักษณะเด่นที่เป็นส่วนหนึ่งมากกล่าวแทนทั้งหมด เป็นคำที่บอกได้ตรงที่สุด เข้าใจได้ง่ายมากที่สุด และ**ในทฤษฎีนิยายปาฏิหารวรรค** พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการสอนเชิงภาษาภาพพจน์ประเภทอุปมา (Simile) มากที่สุดแสดงให้เห็นว่า ทรงสอนโดยการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง เป็นคำที่บอกได้ตรงที่สุด เข้าใจได้ง่ายมากที่สุด

สอดคล้องกับแนวคิดของ **พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)** ได้กล่าวไว้ใน “พุทธวิธีในการสอน” ว่า คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งเข้าใจยาก ปรากฏความหมายเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรม เปรียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น “ภูเขาศิลาล้วนเป็นแท่งทึบ ย่อมไม่หวั่นไหวด้วยแรงลม ฉันทิบัณฑิตทั้งหลาย ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะคานินทาและสรรเสริญ ฉันทัน” , “คนผู้เรียนรู้น้อย ย่อมแก่งเหมือนโคลกเนื้อของเขาเจริญขึ้น แต่ปัญญาหาเจริญไม่” การใช้ข้ออุปมานี้ น่าจะเป็นกลวิธีประกอบการสอนที่พระพุทธองค์ทรงใช้มากที่สุด มากกว่ากลวิธีอื่นใด

๕.๓ คุณค่าในคำสอนของพระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์ในทฤษฎีนิยาย
ผลจากการศึกษานั้น ได้ทำให้ทราบอย่างชัดเจนว่า ในความเป็นจริงแล้ว การที่พระพุทธเจ้าทรงใช้รูปแบบการสอนด้วยกลยุทธต่าง ๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าหลายประการ ประกอบไปด้วย ด้านศิลปะการใช้ภาษา โดยทรงสอนให้เห็นภาพที่ชัดเจน เข้าใจความหมายถึงคำสอนที่สื่อได้อย่างชัดเจน ด้านบุคคล ทรงสอนให้จนทำให้บุคคลที่รับฟังหรือเรียนรู้มีความศรัทธา เกิดสมาธิปฏิบัติ มีการปฏิบัติให้ทุกคนดำเนินเข้าสู่เป้าหมายหลักที่สำคัญที่สุด กล่าวคือ “นิพพาน” นั่นเอง ด้านสังคม ก่อให้เกิดการประพาดิการปฏิบัติในสังคมที่ดีงาม เพราะการสอนธรรมเชิงภาษาภาพพจน์ของพระพุทธเจ้านั้น นอกจากจะเป็นวิธีที่เต็มไปด้วยหลักจริยศาสตร์ที่ดีงามแล้ว ยังเป็นคู่มือและเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาตนเองไปสู่หลักการปฏิบัติที่ดีงามของชุมชน ทำให้สังคมเกิดสันติภาพ

และความสงบสุข ด้านการศึกษา หมายถึง หลักการและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า สามารถนำมาเป็นต้นแบบในการสอนในห้องเรียน และยังสามารถนำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระองค์มาเป็นแนวทาง ในการสร้างปรัชญาการศึกษา และยังสามารถนำพุทธวิธีการสอนมาประยุกต์ใช้ต่อผู้สอนได้ด้านการสอน หมายถึง วิธีการ กลวิธีการสอน รูปแบบการสอนที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ เป็นวิธีการที่พระองค์ทรงใช้โดยการกำหนดความเหมาะสมแก่บุคคล สิ่งแวดล้อม ซึ่งเราสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดโยชน์กับการสอนหรือปลูกฝังจริยธรรมแก่สังคมในปัจจุบันได้ ด้านระบบจักรวาล หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นในระบบสุริยจักรวาลและความรู้เกี่ยวกับเทวดาในภพภูมิต่าง ๆ ทำให้รู้ ทำให้เกิดคุณค่าต่อการตอบสนององค์ความรู้ในเชิงวิชาการ ซึ่งเป้าหมายในการนำเสนอ นั้น เป็นการนำเสนอโลกทัศน์ที่ว่าด้วยแนวคิดเชิงจักรวาลวิทยาในรูปแบบพระพุทธศาสนา เพื่อทำให้สังคมได้เห็น ว่า พระพุทธศาสนาก็มีหลักการเรื่องระบบจักรวาลวิทยาเช่นกัน และด้านประวัติพุทธศาสนา ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจด้านประวัติศาสตร์ มีความเข้าใจในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล และแนวคิดที่พระองค์ทรงสร้างไว้ทั้งหมด ทำให้เป็นบันทึกประสบการณ์ของพระพุทธเจ้าและเหล่าสาวกที่มีคุณค่าควรแก่นำมาถอดเป็นบทเรียนเพื่อชี้ให้เห็นถึงเหตุการณ์ทางด้านประวัติศาสตร์ได้ ฉะนั้น การศึกษาคุณค่าถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์ก็มีนัยที่ค่อนข้างสอดคล้องกับแนวคิดทั่วไปที่พยายามจะชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของการสอนของพระพุทธเจ้า สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระ

มหาแหวนทอง บุญญาคม (บุญคำ) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าตามที่ปรากฏในพระสูตรและพระวินัย” พบว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้กุศโลบายที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแต่ละครั้ง คือ ทรงมีพุทธอุบายประกอบวิธีการสอน เช่น ทรงยกเรื่องราวต่าง ๆ มาเล่าเป็นตัวอย่าง ประกอบการสอน การใช้ภาษาเล่นคำต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดการเรียน ทรงเลือกสรรบุคคลที่จะสอน รู้จักการใช้จังหวะและโอกาสอันเหมาะสมอันควร มีอุบายยืดหยุ่น และทรงให้รางวัลคือความยกย่องแก่สาวกผู้ควรให้รางวัล เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

(๑) นำตัวอย่างพุทธวิธีการสอนไปปรับประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่ธรรม

(๒) นำตัวอย่างพุทธวิธีการสอนเชิงภาษาภาพพจน์ ที่เป็นข้อคิด คติเตือนใจ สื่อความหมายเชิงมโนภาพ ไปปรับประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่ธรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

(๓) นำความรู้คุณค่าในหลักธรรมเป็นข้อคิด คติเตือนใจ ไปปลูกฝังให้แก่พุทธศาสนิกชน เพื่อให้เป็นคนดี ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหลักคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ข้อเสนอแนะสำหรับโครงการวิจัยครั้งต่อไป

(๑) ควรทำการวิจัยเรื่อง “วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าเชิงภาษาภาพพจน์ในพระไตรปิฎกเล่มอื่น ๆ ”

(๒) ควรทำการวิจัยเรื่อง “วิธีการ ภาพพจน์ในพระไตรปิฎก”
สอนของสาวกของพระพุทธเจ้า เชียงภาษา

บรรณานุกรม

คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม.** กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

ชุมสาย สุวรรณชมภู. **ภาษากับการสื่อสาร.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่

๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. **พุทธวิธีในการสอน.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด,

๒๕๕๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน,** กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์

พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๒.

วิภา กงกะนันทน์. **วรรณคดีศึกษา,** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.

